

УДК 342.51(076)

Олег Коломійченко

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації
olegk1775@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-9058-645

Oleh Kolomiichenko

PhD in Pedagogy,
associate professor department of defectology and physical rehabilitation

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені
К. Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26, Одеса,
65020, Україна

South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
26, Staroportofrankivs`ka St., Odesa,
65020, Ukraine

КОРЕКЦІЙНА РОБОТА З ДІТЬМИ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

CORRECTIVE WORK WITH CHILDREN WITH AUTISTIC SPECTRUM DISORDERS IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Анотація. У статті розглянуто особливості використання методів візуальної підтримки в корекційній роботі з дітьми з розладами аутистичного спектру в інклюзивному освітньому середовищі. Метою статті є наукове обґрунтування корекційної роботи з дітьми з розладами аутистичного спектру із використанням методів візуальної підтримки. В статті ми використовували наступні методи: аналіз, порівняння та систематизація науково-методичних, вітчизняних та зарубіжних літературних джерел із спеціальної педагогіки та психології.

Результати дослідження переконливо свідчать про переваги методів альтернативної та додаткової комунікації, методу візуального розпорядку дня, використання соціальних історій, глобального читання, допоміжних схем і таблиць, алгоритмів дій у дошкільному та шкільному освітньому процесі. Зазначено, що для альтернативної та додаткової комунікації використовують символи, піктограми, жести, малюнки, фотографії. Методи візуальної підтримки слід використовувати у випадках відсутності мовлення, або у випадках, коли мовлення дитини є незрозумілим для інших людей. Ці методи базуються на сильних якостях дітей з розладом аутистичного спектра: розвиненої зорової пам'яті та спроможності добре сприймати зорову інформацію. Стаття містить практичні рекомендації щодо використання цих методів в корекційній роботі з дітьми з розладами аутистичного спектру для покращення їх поведінки, якості освіти та підготовки до майбутньої професійної діяльності та незалежного життя.

У висновках зазначено, що для успішного функціонування та навчання в інклюзивних групах і класах для таких дітей потрібні спеціальні методи візуальної підтримки. Це методи врегулювання поведінки, що сприяють розвитку самоконтролю та методи навчання. Використання даних методів в інклюзивному освітньому середовищі робить процес навчання ефективним, запобігає негативним проявам поведінки, підвищує якість засвоюваного матеріалу, готує дитину до майбутньої професійної діяльності, сприяє розвитку самостійності.

Подальше вивчення розглянутої проблеми передбачає розробку системи комплексної корекційної роботи з дітьми з розладами аутистичного спектру в умовах інклюзивного освітнього середовища.

***Ключові слова:** розлади аутистичного спектра, інклюзивне освітнє середовище, методи візуальної підтримки.*

Abstract. The article considers the peculiarities of using visual support methods in correctional work with children with autism spectrum disorders in an inclusive educational environment. The aim of the article is to scientifically substantiate the correctional work with children with autism spectrum disorders using the methods of visual support. In the article we used the following methods: analysis, comparison and systematization of scientific and methodological, domestic and foreign literary sources on special pedagogy and psychology.

The results of the study convincingly testify to the advantages of methods of alternative and additional communication, the method of visual agenda, the use of social stories, global reading, auxiliary schemes and tables, algorithms of action in preschool and school education. It is noted that symbols, icons, gestures, drawings, photos are used for alternative and additional communication. Visual support techniques should be used in cases of lack of speech, or in cases where the child's speech is incomprehensible to other people. These methods are based on the strengths of children with autism spectrum disorders: developed visual memory and the ability to perceive visual information well. The article contains practical recommendations for the use of these methods in the correctional work with children with autism spectrum disorders to improve their behavior, quality of education and preparation for future professional activities and independent living.

The conclusions state that for the successful functioning and learning in inclusive groups and classes for such children special methods of visual support are needed. These are methods of regulating behavior that promote self-control and teaching methods. The use of these methods in an inclusive educational environment makes the learning process effective, prevents negative behaviors, improves the quality of assimilated material, prepares the child for future professional activities, promotes independence.

Further study of this problem involves the development of a system of comprehensive correctional work with children with autism spectrum disorders in an inclusive educational environment.

***Keywords:** autism spectrum disorders, inclusive educational environment, visual support methods.*

Актуальність досліджень. Розвиток демократичних інститутів у державі, формування духовної культури та моральних цінностей особистості,

її соціально-економічний статус значною мірою визначається рівнем освіти дітей, ставленням до них як до найвищої соціальної цінності. Визнання українським суспільством пріоритету загальнолюдських цінностей вимагає від освіти нового ставлення до дітей з особливими освітніми потребами, вирішення питань їх соціалізації та інтеграції (І. Недозим, 2018; К. Островська, 2012; Т. Скрипник, 2014; Д. Шульженко, 2009 та ін.). Реалізація цього завдання можлива через систему раннього виявлення та ранньої допомоги дітям з відхиленнями у розвитку. Це особливо важливо у зв'язку з тим, що в даний час розлади аутистичного спектру стають не тільки клінічною чи соціальною, а, в першу чергу, психолого-педагогічною проблемою у зв'язку з частим запитом батьків на введення в освітній простір категорій дітей, раніше визнаних неспроможних до навчання. В основі адаптації дитини до вимог соціуму і мікроколективу освітнього закладу лежить комунікація і її базові складові – комунікативні навички.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблема аутизму вивчається вже більше, ніж півстоліття, але все ще залишається велике коло питань, на які не існує однозначних відповідей. Статистика підтверджує, що кількість дітей із розладом аутистичного спектру (РАС) постійно зростає, тому дослідження даного розладу із різних аспектів є надзвичайно актуальним.

Вчені, які займалися вивченням дітей з РАС, виділяють порушення комунікації як один з головних факторів, який не дає дитині з РАС соціалізуватися у житті. Все це ставить задачі у створенні спеціальних умов і розробки корекційних програм для розвитку комунікації та в подальшій адаптації в соціумі. І хоча все ж у вітчизняних текстах продовжують описувати і вивчати РАС як медичне захворювання, більшість психологів, особливо зарубіжних, висвітлюють це як особливість розвитку, а не відхилення від норми.

Важливість вивчення особливостей комунікативної сфери дітей із РАС як одного із головних аспектів дослідження обумовлена тим, що комунікативні навички необхідні дитині для успішної адаптації у освітньому колективі та в житті.

На сьогодні в Україні великий брак діагностичних і корекційних методик, за допомогою яких можна було б надати повноцінну поміч батькам такої дитини. Комплексно продіагностувати і розробити корекційну програму для поліпшення комунікативних навичок.

Спеціалістами, що займаються проблемою розвитку аутичних дітей були розроблені методики, що допомагають покращити імпресивне та експресивне мовлення цієї категорії вихованців.

У другій половині ХХ століття досить відомою в нашій країні стає методика глобального читання, автором якої є американський лікар-фізіотерапевт Гленн Доман. Вона була створена для того, щоб допомогти навчитися читати дітям із порушеннями психічного розвитку. Сьогодні глобальне читання активно використовують для навчання будь-яких дітей, зокрема дітей з розладами спектру аутизму.

Відносно новою серед існуючих методик розвитку мовлення є методика ТАН-Содерберг яка використовує глобальне читання в якості головного способу навчання. Ця методика була запропонована нідерландським дитячим психіатром Ксав'є С.Т. Тан. За основу він взяв методику шведського лінгвіста Содерберга для глухих та слабочуючих дітей. Використання даної методики показало, що діти набагато краще починають говорити, більш зрозуміло висловлюють свої думки. Методика оптимізує розвиток мовлення у дітей, що мають порушення психічного розвитку. Вона з успіхом використовується для корекційної роботи з учнями, що мають розлади спектру аутизму, так як дозволяє враховувати їх сильні сторони та особливості.

Робота над правильною вимовою, чіткістю й виразністю усного мовлення, над збагаченням словника, правильним і точним вживанням слова, над словосполученням і зв'язним висловлюванням, над орфографічно грамотним письмом при використанні методики ТАН-Содерберг стає основою кожного заняття.

Завдяки добре розвиненій пам'яті, діти краще запам'ятовують те, що вони побачили, ніж те, що вони щойно почули, отже, для ефективного розвитку їхнього мовлення спиратися на сильні сторони дітей – розвинене зорове сприйняття. Засвоєння лексичних значень слів та формування навичок їх належного використання в мовленні швидше відбувається тоді, коли дитина під час вивчення теми бачить слова у поєднанні з відповідними зображеннями, багаторазово маніпулює з ними різними способами, співвідносить їх, спираючись на власний досвід. Коли дитина при навчанні має можливість спиратися на емоційно забарвлені події свого життя, введення нових слів в словосполучення і речення, здійснюється більш швидко і вдало.

Основні різновиди роботи: глобальне читання та складання ТАН-історій. Історії залежать від особливостей розвитку дитини і варіюються від простих словосполучень і речень до складання оповідань.

Ця методика доступна і цікава для дітей, підходить учням які мають значні труднощі з концентрацією уваги. На заняттях такі учні проявляють інтерес до діяльності і можуть протягом тривалого часу зосереджуватися на виконанні вправ. Для досягнення кращих результатів у розвитку мовлення школярів, пропонується поширювати лексичні теми, що передбачають засвоєння певної групи слів на інші навчальні предмети, дотримуючись принципів комплексного, тематичного та інтегрованого навчання, тісно співпрацювати з педагогами та батьками.

Але не зважаючи на зазначені переваги методики ТАН-Содерберг, її використання не можливе в роботі з не мовленнєвими дітьми.

Пошук ефективних методів допомоги дітям з розладами аутистичного спектра обумовлений з одного боку поширеністю аутистичних розладів різної етіології в дитячій популяції, а з іншого сучасними інклюзивними процесами українського суспільства. За даними зарубіжних та вітчизняних досліджень, у світі існує тенденція до збільшення чисельності цих розладів (Лорд, Раттер, Ді Лаворе, Різі, 2013: 87–140).

Сучасний розвиток інклюзивної освіти, а також відсутність спеціальних закладів освіти для дітей з розладами спектру аутизму, сприяє тому, що батьки все частіше обирають для своїх дітей інклюзивну форму навчання.

Навчання дітей в інклюзивних групах дошкільних закладах освіти чи в інклюзивних класах загальноосвітніх шкіл може бути доволі успішним якщо при організації такого навчання враховувати їх особливості та використовувати доцільні методи навчання, що враховують специфіку даного розладу. Дітей з розладами аутистичного спектра (РАС) об'єднує стійкий дефіцит соціальної комунікації та соціальної взаємодії. Інтелектуальний та мовленнєвий розвиток аутичних дітей характеризується нерівномірним та специфічним перебігом (Adenzato, Ardito, 1999: 7–12).

Вченими встановлено, що для більшості людей з розладами аутистичного спектра властивим є те, що вони краще сприймають, розуміють і запам'ятовують не аудіальну, а візуальну інформацію (Baron-Cohen, Frith, 1985: 37-46). Це можна пояснити тим, що візуальна подача матеріалу схильна до упорядкованості, однозначності, сталості, а саме ці критерії сприяють найкращому засвоєнню інформації дітьми з розладами спектру аутизму. Тому для таких дітей більш ефективним, тобто таким, що дозволяє досягти максимальних успіхів, є візуальний стиль навчання. Для такого навчання

застосовується спеціальний термін – «візуальна підтримка» як спосіб надати людям, які мають труднощі у сприйманні навколишнього середовища, потрібну інформацію в більш зрозумілій, в порівнянні з усним мовленням, формі. Доречність використання візуальних методів навчання була доведена Е. Шоплером, німецьким вченим, автором системи TEACCH (Treatment and Education for Autistic and related Communication handicapped Children) (Baron-Cohen, Frith, 1985: 37-46).

Ця система набула широкої розповсюдженості серед фахівців, що займаються навчанням і вихованням дітей з розладами спектру аутизму. Американські вчені Krantz, P.J., MacDuff, M. T., McClannahan, L. E. обґрунтували вплив візуальної підтримки на зниження деструктивної поведінки у дітей з аутизмом, зниження рівня їхньої тривожності, створення ситуації порозуміння, передбачуваності і налаштованості на цілеспрямовані дії.

Мета статті. Мета статті полягає у науковому обґрунтуванні корекційної роботи з дітьми з розладами аутистичного спектру із використанням методів візуальної підтримки.

Методи дослідження. В статті використовувались наступні методи: аналіз, порівняння та систематизація науково-методичних, вітчизняних та зарубіжних літературних джерел із спеціальної педагогіки та психології.

Результати досліджень. Методи візуальної підтримки для дітей з аутизмом умовно можна поділити на методи, що допомагають врегулювати поведінку дітей та методи, що використовують для оволодіння учбовим матеріалом. Вони є взаємопов'язаними, взаємно доповнюють один одного, тому що без врегулювання поведінки, будь-який навчальний процес стає неможливим. Об'єднує ці методи опора на структурованість та візуалізацію. Ці методи базуються на сильних якостях дітей з розладом аутистичного

спектра: розвиненої зорової пам'яті та спроможності добре сприймати зорову інформацію.

Методи врегулювання поведінки. До цих методів зазвичай відносять системи альтернативної та додаткової комунікації, візуальні розклади й соціальні історії.

Альтернативна та додаткова комунікація використовується у випадках відсутності мовлення, або у випадках, коли мовлення дитини є незрозумілим для інших людей. У першому випадку це буде альтернативна комунікація (повністю замінює мовлення), у другому – додаткова (допомагає зрозуміти та розширити мовлення, яке існує). Для альтернативної та додаткової комунікації використовують символи, піктограми, жести, малюнки, фотографії. Найбільш відома та поширена система альтернативної комунікації – це система PECS, що означає Picture Exchange Communication System, тобто система комунікації за допомогою карток. Система PECS є найбільш оптимальною для дітей з розладом спектру аутизму. Вона спирається на візуальне зображення предметів, явищ, почуттів, сприяє зменшенню небажаної поведінки, налагодженню самостійної комунікації, розширенню словникового запасу дитини. Розмір карток для комунікації та їх зміст визначаються індивідуальними потребами дитини. Це можуть бути як реальні зображення предметів, так і піктограми. Обов'язковою умовою повинно бути розуміння дитиною зображуваного предмету. Коли дитина потрапляє до дошкільної групи чи класу, у разі відсутності в неї мовлення, або в разі значних порушень слуху, слід дізнатись в батьків, або осіб, що їх замінюють, чи користується дитина засобами альтернативної та додаткової комунікації, та якими саме. У дитячому садку чи школі, слід продовжувати користуватися звичним для дитини засобом комунікації, при цьому розширювати словник дитини, додаючи слова, що стосуються саме предметів та діяльності учбового закладу.

Якщо дитина з розладами аутистичного спектра, потрапляє до інклюзивної групи дошкільного закладу чи в інклюзивний клас в школі і ще не вміє користуватися засобами альтернативної комунікації, команда супроводу (логопед, дефектолог, психолог, вчитель чи вихователь, асистент вчителя чи вихователя) разом з активною участю батьків, підбирає найбільш оптимальний для дитини варіант комунікації. Перш за все дитини пропонуються картки, які відображають потреби, що можуть виникнути у дитини і про які вона не зможе повідомити за допомогою мовлення, що може призвести до небажаної поведінки (агресії, самоагресії, істерики). Це зазвичай, картки з зображенням напоїв, їжі, улюбленої іграшки, що заспокоює дитину, туалету, а також картки, що вказує на втому дитини і потреби у відпочинку. Дитина з розладами аутистичного спектра може швидко втомлюватися, потребувати додаткової перерви, про що вона може повідомити використовуючи певну картку. Навчання користуванню системою альтернативної комунікації здійснюється поступово, в цьому повинні приймати участь всі члени команди супроводу, в яку входять і батьки. Неприпустимо користуватися картками тільки в садочку чи в школі, а вдома вимагати від дитини вимовляти слова й навпаки. Дослідження свідчать, що коли дитина накопичить вагомий пасивний словник, буде розуміти значення карток, налагодить за допомогою їх комунікаційний процес, у разі непошкодженого центрального та периферичного мовленнєвого апарату, вона самостійно почне використовувати слова замість карток, так як вимовляти слова легше й природніше (Лорд, Раттер, Ді Лаворе, Різі, 2013: 87–140).

Наступним методом візуальної підтримки дітей з розладами аутистичного спектра є візуальний розклад. Це перелік дій та подій, які відбуватимуться з дитиною протягом певного періоду часу.

Візуальний розклад можна скласти на:

- заняття чи урок (візуальний перелік завдань, які дитина повинна послідовно виконати);

- день, з переліком подій, що відбуватимуться з дитиною протягом дня:

- на тиждень, з вказівкою занять та уроків дитини.

Варіант візуального розкладу залежить від індивідуальних особливостей дитини. Спочатку привчають користуватись розкладом на невеличкий період часу, наприклад, на час заняття з дефектологом чи психологом. Дитині перед початком занять у візуальній формі (фотографії чи малюнки) демонструють кількість та зміст завдань. Поряд з кожним завданням передбачають місце для відмітки про виконання. Зараз є готові варіанти таких розкладів (наприклад, «Картки візуальної підтримки процесу навчання» від видавництва «Диво-Гра»), але за бажанням батьки чи члени команди супроводу виготовити такі розклади можуть самостійно. Поступово переходять до візуального розкладу, що відтворює режим дня дошкільного закладу чи розклад уроків класу. Візуальний розклад може бути як з використанням фотографій дитини, на яких вона здійснює певну діяльність, так і з використанням піктограм. Головне, щоб дитині був зрозумілим зміст зображуваного. Візуальний розклад робить день чи заняття дитини впорядкованим, зрозумілим, передбачуваним та структурованим, а це є головною умовою успішного навчання дитини с розладом аутистичного спектра.

Ще один метод візуальної підтримки – «соціальні історії». Соціальні історії – це короткий опис певної ситуації, події або діяльності, що включає інформацію про те, чого можна очікувати в такій ситуації і чому. Також, вони допомагають зрозуміти, що дитина може бачити або переживати в якомусь конкретному випадку. Вони можуть навчити дитину правильній поведінці на дитячому майданчику, в магазині, у лікаря, у дошкільному закладі чи школі, а також в інших ситуаціях, в яких дитина обов'язково опиняється. «Соціальні

історії» можна показати за допомогою картинок, так званих, коміксів. Картинки допомагають нам моделювати поведінку дитини в певній ситуації. За допомогою соціальних історій можна розповісти дитині, що роблять діти в дитячому садку чи школі, як можна і не можна поводити себе там. Для дітей з розладами аутистичного спектра (а соціальні історії ефективно використовуються при роботі і з іншими порушеннями) при створенні соціальної історії, використовують короткі прості речення чи словосполучення, що підкріплюються зрозумілими, яскравими малюнками. Малюнки повинні бути крупними, а самі історії не занадто довгими. Перші історії повинні бути дуже короткими та враховувати інтерес дитини. На сьогоднішній день існують готові соціальні історії, які можна придбати або знайти на деяких сайтах. Вони містять ситуації, в які потрапляє будь-яка дитина: «Я йду до школи», «Я відвідую театр», «В поліклініці» та ін. Багато батьків пишуть і друкують власні соціальні історії, використовуючи реальні фотографії та ім'я своєї дитини. Цей метод візуальної підтримки сприяє оволодінню навичками соціально прийнятої поведінки, сприяє соціальній інклюзії, соціалізації дитини, покращує якість життя дитини та її родини, шляхом запобігання негативної поведінки.

Методи оволодіння учбовим матеріалом.

До цієї групи методів навчання можна віднести глобальне читання.

Сутність глобального читання полягає в тому, що дитина може навчитись впізнавати написані слова цілком, слова при цьому не розкладаються на окремі букви чи склади. Цей метод може з успіхом використовуватися для дітей, що не мають мовлення. Вони можуть вибирати потрібне слово, вказувати на нього жестом. Глобальне читання розвиває зорову увагу і пам'ять. Також, глобальне читання в сприяє подальшому вивченню правил, математичних алгоритмів розв'язування завдань, відомостей з різних предметів.

Навчання глобальному читанню рекомендується починати якомога раніше. В якості перших слів друкують (бажано на щільному папері чи картоні) ім'я дитини та її батьків, назви іграшок, улюблених напоїв, їжі та ін. Слова повинні бути такими, що зацікавлять дитину. На початковому етапі дитині показують слова та чітко їх озвучують. Далі, добавляють різні ігри: знайти певну картку, співвіднести напис і предмет, відповісти на питання за допомогою картки («як твоє ім'я?», «як звати маму?», «яка твоя улюблена іграшка?» та ін.), знайти однакові слова. У подальшому рекомендовано вводити слова за певними категоріями:

- частини тіла;
- іграшки;
- тварини;
- фрукти та овочі та ін.

Коли зорове сприймання буде настільки розвинуто, що дитина буде з легкістю запам'ятовувати слова, можна переходити до словосполучень («Зелений м'яч», «Велика кулька») та речень «Діти граються», «Йде дощ»).

Коли зорове сприймання буде настільки розвинуто, що дитина буде з легкістю запам'ятовувати слова, можна переходити до словосполучень («Зелений м'яч», «Велика кулька») та речень «Діти граються», «Йде дощ»).

Навчання глобальному читанню дозволяє накопичувати пасивний словниковий запас і мислення дитини до оволодіння вимовлянням. Якщо дитина навчиться читати й традиційним (складовим) способом, глобальне читання допоможе дитині впізнавати знайомі слова та розуміти прочитане.

Якщо дитина любить фотографії, можливо створювати альбом з фотокартками з життя дитини, пропонувати підібрати словосполучення чи речення до певної фотокартки.

Опорні схеми та таблиці для дітей з розладами аутистичного спектра дозволяють опанувати матеріал загальноосвітніх предметів. Якщо дитина навчалася глобальному читанню, подача матеріалу у формі друкованих опорних схем дозволить їй легко вивчити та зрозуміти учбовий матеріал з будь-якого предмету. Наприклад, на уроці української мови, при вивченні частин мови, учням можна запропонувати таку опорну таблицю.

Таблиця 1

Частини мови

ЧАСТИНИ МОВИ		
ІМЕННИК	ПРИКМЕТНИК	ДІЄСЛОВО
Хто? Що?	Який? Яка? Яке?	Що робить?
ПРЕДМЕТ	ОЗНАКА ПРЕДМЕТА	ДІЯ
слон	великий	стоїть

Ця опорна схема коротко відображає сутнісні характеристики частин мови, що вивчаються у 2-4 класах. Якщо однолітки з нормотиповим розвитком вивчають декілька правил на кожен частину мови, учні з розладами аутистичного спектра можуть користуватися такою схемою. Вона не містить складних мовленнєвих виразів і доступна для розуміння.

На уроці природознавства у такій формі можна подати поняття про живу і неживу природу, частини рослини, свійських і диких тварин та ін. Будь-яку тему з будь-якого предмету за допомогою опорних схем можна адаптувати до можливостей сприйняття дитини з аутизмом.

На уроках математики опорні таблиці та схеми можуть використовуватися при вивченні складу чисел, компонентів додавання, віднімання, множення та ділення.

Компоненти дій при додаванні

КОМПОНЕНТИ ДІЙ ПРИ ДОДАВАННІ		
ДОДАНОК	ДОДАНОК	СУМА
3	4	7

Опорні схеми та таблиці можуть бути в наявності у кожного учня, що потребує візуальної підтримки. Також вони можуть бути закріплені на дошці або окремому стенді. Якщо учень потребує згадування матеріалу, вчитель (вихователь) чи асистент вчителя (вихователя) можуть у будь-який момент спрямувати увагу учня на потрібну схему.

Алгоритми – послідовне покрокове візуальне та словесне відтворення дій для досягнення певного результату. Для дітей з розладами аутистичного спектра дуже важко утримати в пам'яті послідовність дій для виконання будь-якої предметної чи інтелектуальної задачі. Для подолання цього недоліку, дитині пропонують візуальні алгоритми з послідовною вказівкою дій. Використання алгоритмів сприяє самостійності дитини, покращує її самооцінку. Навчання використанню алгоритмів робить можливим підготовку дітей з розладами аутистичного спектра до майбутньої професійної діяльності. Перші алгоритми повинні бути короткими та складатися з двох-трьох малюнків, що супроводжуються короткими, зрозумілими для дитини підписами. Навчання користуванню алгоритмами може зайняти певний час (залежно від особливостей дитини), при цьому обов'язкова допомога дорослого (батьків, асистентів вчителя чи вихователя). Алгоритми можуть бути присвячені оволодінню учбовими навичками (наприклад, розв'язування рівнянь), художньо-творчими вміннями (малювання, аплікація, ліплення та ін.), побутовими навичками (приготування їжі, догляд за одягом), навичками

гігієни (миття волосся, чистка зубів). У будь-якому випадку, використання алгоритмів робить дитину більш самостійною.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Діти з розладами аутистичного спектру мають певні особливості. Це порушення комунікації, краще сприйняття візуальної інформації ніж іншої, потреба в упорядкованій, структурованій інформації, труднощі запам'ятовування складних вербальних інструкцій. Для успішного функціонування та навчання в інклюзивних групах і класах для таких дітей потрібні спеціальні методи візуальної підтримки. Це методи врегулювання поведінки, що сприяють розвитку самоконтролю та методи навчання. Використання даних методів в інклюзивному освітньому середовищі робить процес навчання ефективним, запобігає негативним проявам поведінки, підвищує якість засвоюваного матеріалу, готує дитину до майбутньої професійної діяльності, сприяє розвитку самостійності.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів корекційної роботи з дітьми з розладами аутистичного спектру у зв'язку зі складністю даного порушення та багатогранністю питань, що входять до даної теми. Подальше вивчення проблеми ми пов'язуємо з розробкою системи комплексної корекційної роботи з дітьми з розладами аутистичного спектру в умовах інклюзивного освітнього середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Недозим, І. В. (2018). Науково доказові методики формування соціального інтелекту у дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 2, с. 45-54.
2. Островська, К. О. (2012). *Засади комплексної психолого-педагогічної допомоги дітям з аутизмом*. (Монографія). Львів: Тріада плюс.
3. Скрипник, Т. В. (2014). Психолого-педагогічна допомога дітям з аутизмом з урахуванням їхніх особливих освітніх потреб. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*, 5, с. 148-157.

4. Шульженко, Д. І. (2009). Психологічна корекція аутичних дітей в умовах інклюзивного навчання. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*, 6 (8), с. 194–203.

5. Лорд К., Раттер М., Ді Лаворе П., Різі С. ADOS-2. (2013). План діагностичного обстеження на аутизм. С. 87–140. Київ.

6. Adenzato M., Ardito R. B. (1999). The role of «Theory of Mind» and deontic reasoning in the evolution of deception. (*Proceedings of the Twenty-First Conference of the Cognitive Science Society*). (Eds. M. Hahn, S. C. Stoness. Mahwah). New York: Lawrence Erlbaum Associates. Pp. 7–12.

7. Baron-Cohen A. M., Frith L. U. (1985). *Does the autistic child have a «theory of mind»?* – *Cognition*.

REFERENCES

1. Nedozyrn, I. V. (2018). Naukovo dokazovi metodyky formuvannia sotsialnoho intelektu u ditei starshoho doshkilnoho viku z rozladamy autystychnoho spectra. [Scientifically proven methods of forming social intellect in older preschool children with autism spectrum disorders]. *Special child: education and upbringing*, 2, pp. 45-54 (in Ukrainian).

2. Ostrovska, K. O. (2012). *Zasady kompleksnoi psykholoho-pedahohichnoi dopomohy ditiam z autyzmom*. [Principles of comprehensive psychological and pedagogical assistance to children with autism]. (Monograph). Lviv: Triada plus (in Ukrainian).

3. Skrypnyk, T. V. (2014). Psykholoho-pedahohichna dopomoha ditiam z autyzmom z urakhuvanniam yikhnikh osoblyvykh osvitnikh potreb. [Psychological and pedagogical assistance to children with autism, taking into account their special educational needs]. *Education of people with special needs: ways of development*, 5, pp. 148-157 (in Ukrainian).

4. Shulzhenko, D. I. (2009). Psykholohichna korektsiia autychnykh ditei v umovakh inkliuzyvnoho navchannia. [Psychological correction of autistic children in the conditions of inclusive education]. *Current problems of education and upbringing of people with special needs*, 6 (8), pp. 194–203 (in Ukrainian).

5. Lord K., Ratter M., Di Lavore P., Rizi S. ADOS-2. (2013). *Plan diahnostychnoho obstezhennia na autyzm*. [Autism Diagnostic Test Plan]. Pp. 87–140. Kyiv (in Ukrainian).

6. Adenzato M., Ardito R. B. (1999). The role of «Theory of Mind» and deontic reasoning in the evolution of deception. *Proceedings of the Twenty-First Conference of the Cognitive Science Society*. (Eds. M. Hahn, S. C. Stoness. Mahwah). New York: Lawrence Erlbaum Associates. Pp. 7–12 (in English).

7. Baron-Cohen A. M., Frith L. U. (1985). *Does the autistic child have a «theory of mind»?* – *Cognition* (in English).